

আন্তর্জাতিক বাণিজ্যৰ কাৰণ বিচাৰ কৰিলে দেখা পোৱা যায় যে বাস্তৱ জগতত কোনো দেশেই সম্পূৰ্ণ অৰ্থত স্বাৱলম্বী নহয়। আমাৰ দেশত যিমানবিলাক সেৱা-সামগ্ৰীৰ চাহিদা আছে, সেই আটাইবিলাক সেৱা-সামগ্ৰী আমাৰ দেশতে তৈয়াৰ কৰিব নোৱাৰি। যদি তৈয়াৰ কৰিবলৈ যত্ন কৰা যায় তেনেহলে খৰচ বহুত বেছি হ'ব। তাতকৈ বিদেশৰ পৰা আমদানি কৰিলে খৰচ বহুত কম হ'ব। বিদেশী ৰাষ্ট্ৰবোৰেও তেওঁলোকৰ দেশত উৎপাদন কৰিব নোৱাৰা বা কৰিলেও আমাৰ দেশৰ উৎপাদনী ব্যয়ৰ তুলনাত বহুত বেছি ব্যয়সাপেক্ষ সামগ্ৰীবোৰ আমাৰ দেশৰ পৰাই ক্ৰয় কৰিলে এহাতে আন্তর্জাতিক বাণিজ্যৰ সূচনা হ'ব অন্যহাতেদি দুয়োখন দেশেই লাভৱান হ'ব।

1.3. আন্তর্জাতিক বাণিজ্যৰ মূল কাৰণ (Main causes for Emergence of International trade) : বাস্তৱ জগতত কোনো দেশেই সম্পূৰ্ণ অৰ্থত স্বাৱলম্বী নহয়। দেশ এখনৰ জনসাধাৰণে যিমান বিলাক সামগ্ৰীৰ চাহিদা কৰে সেই সকলোবোৰ সামগ্ৰী দেশখনত উৎপাদন কৰা সম্ভৱ নহয়। ইয়াৰ কাৰণ-প্ৰাকৃতিক পৰিবেশ, বতৰৰ অৱস্থা, ভূমিৰ গুণাগুণ, প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ প্ৰাচুৰ্য্যতা, শ্ৰমৰ যোগান, মূলধনৰ যোগান আদিবোৰৰ তাৰতম্যতাৰ বাবেই সামগ্ৰীৰ উৎপাদনৰ সুবিধা বা উৎপাদন ব্যয়ৰ তাৰতম্য হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। গতিকে যিখন দেশে যিবিলাক সামগ্ৰী উৎপাদনত আনদেশৰ তুলনাত বেছি সুবিধা লাভ কৰে সেই দেশে সেই সামগ্ৰী উৎপাদন কৰি নিজেও উপভোগ কৰিব আৰু যিবিলাক দেশে সেইবিলাক সামগ্ৰী নিজে উৎপাদন কৰিলে অত্যাধিক ব্যয়ৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয় তেনেবোৰ দেশেও প্ৰথমখন দেশৰ পৰা আমদানি কৰিব। এনেদৰেই আন্তর্জাতিক বাণিজ্যৰ সূচনা হয়। আন্তর্জাতিক বাণিজ্য সৃষ্টিৰ অন্যান্য কাৰণ সমূহ তলত আলোচনা কৰা হ'ল -

(i) শ্ৰমিকৰ দক্ষতা (Efficiency of Labour) : সংস্থাপিত অৰ্থনীতিবিদ সকলৰ মতে শ্ৰমিকৰ দক্ষতাৰ পাৰ্থক্যৰ বাবেই আন্তর্জাতিক বাণিজ্যৰ উদ্ভৱ হয়। এইচাম অৰ্থনীতিবিদৰ মতে বিভিন্ন দেশত শ্ৰমৰ দক্ষতা বিভিন্ন হয়। কিছুমান দেশত কিছুমান সামগ্ৰী উৎপাদনত শ্ৰমিকৰ দক্ষতা বহুত বেছি অৱশ্যে আন কিছুমান দেশত সেইবিলাক সামগ্ৰী উৎপাদনত শ্ৰমিকৰ দক্ষতা তেনেই কম হয়। কিন্তু আন কিছুমান সামগ্ৰী উৎপাদনত শ্ৰমিকৰ দক্ষতা বহুত বেছি হয়।

শ্রম উদ্ভূত (Labour intensive) সামগ্ৰী অতি কম খৰচত উৎপাদন কৰিব পাৰে।
পুনৰ মূলধন প্ৰাচুৰ্য্যপূৰ্ণ দেশবোৰে মূলধন উদ্ভূত (Capital intensive) সামগ্ৰী
খুউব কম খৰচত উৎপাদন কৰিব পাৰে। গতিকে শ্ৰম প্ৰাচুৰ্য্যপূৰ্ণ দেশে শ্ৰম
উদ্ভূত সামগ্ৰী উৎপাদন কৰি ৰপ্তানি কৰিলে আৰু মূলধন উদ্ভূত সামগ্ৰী অন্যখন
দেশৰ পৰা আমদানী কৰিলে আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যৰ যোগেদি দুয়োখন দেশেই
লাভৱান হ'ব পাৰিব।

(v) স্বয়ং সম্পূৰ্ণ স্ব-নিৰ্ভৰশীলতা (Perfect self-dependent): বাস্তৱ
জগতত কোনো দেশেই সম্পূৰ্ণ অৰ্থত স্বাৱলম্বী নহয়। আমাৰ দেশত যিমান
বিলাক সেৱা-সামগ্ৰীৰ চাহিদা আছে সেই সকলোবোৰ সামগ্ৰী আমাৰ দেশতে
উৎপাদন কৰাটো সম্ভৱ নহয়। ঠিক একেদৰে ফ্ৰান্সত যিমানবিলাক সামগ্ৰীৰ
চাহিদা আছে সেই সকলোবিলাক সামগ্ৰী ফ্ৰান্সতে তৈয়াৰী নহয়। গতিকে ভাৰতে
কিছুমান সামগ্ৰী ফ্ৰান্সলৈ পঠাব লগা হয় আৰু আন কিছুমান সামগ্ৰী ফ্ৰান্সৰ পৰা
আনিব লগা হয়। এনেদৰেই দুখন দেশৰ মাজত আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যিক সম্পৰ্কই
গঢ় লৈ উঠে।

(vi) বিশেষীকৰণ (Specialization): বৰ্তমান সময়ত বিশ্বৰ প্ৰায় সকলো
দেশেই বিশেষীকৰণৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছে। ইয়াৰ ফলত
যিদেশে যি সামগ্ৰী উৎপাদনত অধিক সুবিধা লাভ কৰে সেই দেশে তেনে
সামগ্ৰী উৎপাদনত বিশেষীকৰণ কৰাত তেনে সামগ্ৰী উৎপাদনত বিশেষ
পাৰদৰ্শিতা লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছে। ফলত এনে সামগ্ৰী ৰাহী উৎপাদন কৰি
বিদেশলৈ ৰপ্তানি কৰে আৰু বাকীবিলাক সামগ্ৰী বিদেশৰ পৰা আমদানি কৰে।
উদাহৰণ স্বৰূপে ভাৰতবৰ্ষই চাহ উৎপাদনত বিশেষীকৰণ লাভ কৰিছে আৰু
জাপানে মূলধন জাতীয় সামগ্ৰী উৎপাদনত বিশেষীকৰণ লাভ কৰিছে। গতিকে
ভাৰতে চাহপাত জাপানলৈ ৰপ্তানি কৰে আৰু জাপানে ভাৰতলৈ মূলধন জাতীয়
সামগ্ৰী ৰপ্তানি কৰে। এনে দৰেই বিশেষীকৰণৰ ফলত দুখন দেশৰ মাজত
আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্য গঢ়ি উঠে।

(vii) আন্তৰ্জাতিক সহযোগিতা (International Co-Operation):
বৰ্তমানত বিশ্বৰ দেশ সমূহৰ মাজত দেখা দিয়া আন্তৰ্জাতিক সহযোগিতাৰ বাবেও
আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যিক সম্পৰ্কই গা-কৰি উঠিছে। উদাহৰণ স্বৰূপে কিছুমান